

Asia: VN/4507/2021

Lausuntopyyntö työryhmän luonnoksesta maankäyttösektorin ilmastosuunnitelmaksi (MISU)

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko ehdotettu maankäyttösektorin ilmastosuunnitelman toimenpidekokonaisuus tasapainoinen, vaikuttava ja toteuttamiskelpoinen?

Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma (MISU) on vaikuttava siltä osin, että se laskee yhteen eri toimenpiteiden ilmastovaikutukset vuonna 2030 ja 2035 (Taulukko 3, s. 89), osoittaen 3 miljoonan tonnin CO₂-ekvivalentin leikkauksen olevan mahdollinen vuoteen 2035 mennessä esitetyillä toimenpiteillä. Suunnitelma on realistinen, koska suunnitelmassa painotetaan epävarmuuksia ja myös tiedon ja laskennan puutteita. Luonnon prosessien dynaamisuutta ja erityispiirteitä epävarmuuksin on kuvattu kiitettävästi, mikä luo uskottavuutta. Esitetyt toimenpiteet ovat toteuttamiskelpoisia maa- ja metsätalouselinkeinojen näkökulmasta, ottamalla huomioon MTK:n nostamat tarkennukset kohdassa 3.

Koska kyseessä on maankäytön ilmastovaikutukset eli nettonielut, vaikuttavan suunnitelman tulisi perustua maan kasvukuntoon ja luonnon elinvoimaan niin metsissä kuin pelloilla, jotta fotosynteesille luodaan mahdollisuudet ja maaperän päästöjä hillitään siten, että huoltovarmuus tulee hoidetuksi. Satoisuus ja maan tuottavuus jäi kuitenkin sivurooliin etenkin maataloudessa. Vaikka valmistelussa todettiin yleisiksi lähtökohdiksi ruokaturva ja huoltovarmuus, maaperän kasvukunto, maatalouden kannattavuus sekä metsien terveys ja kasvukuntoisuus, ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen, nämä tekijät eivät ole tasapainossa: Ruokaa tuottavien peltojen potentiaali uupuu, kun esimerkiksi täsmäviljelyn ja digitalisaation mahdollisuudet sivuutetaan. Myös fossiilisten raaka-aineiden korvaaminen biopohjaisilla (substituutiovaikutus) tulisi ottaa suunnitelmassa huomioon.

Toteuttamiskelpoisuuden lisäämiseksi MISU:n tulisi luoda pohja biotalousstrategiaan turvaten huoltovarmuus sekä biotalouden edellytykset tuottaa enemmän biomassaa vähemmällä päästöillä. Tällöin tilaa jää luonnon monimuotoisuuden hoidolle yhdessä ilmastotoimien kanssa luoden tasapainoa tulevaisuuteen.

Tasapainoisuuden kannalta MTK pitää huoltovarmuuden esiin tuomista liian vähäisenä uudessa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa. Ei riitä, että vain sivulla 62 käsitellään ja siinäkin hyvin lyhyesti

Venäjän Ukrainaan kohdistuvan hyökkäyssodan aiheuttamia seurauksia. Lisää MISU-luonnoksen eri sivuille viittaavia MTK:n nostamia tarkennuksia on esitetty kohdassa 3.

2. Toimeenpanon näkökulmasta maankäyttösektorin ilmastosuunnitelmassa hyväksyttävyyys ja oikeudenmukaisuus ovat tärkeitä. Arvioi niiden toteutumista suunnitelmassa.

Hyväksyttävyyden luomiseksi tulee painottaa tasapuolisesti kestäväen kehityksen kolmea ulottuvuutta. Ympäristön kannalta toimenpiteiden tulee olla aidosti netto-ieluja lisääviä ja samalla luonnon monimuotoisuutta ja vesien laatua turvaavia. Taloudellisen hyväksyttävyyden kannalta on tunnistettava toimien aikajänne ja tulosseurannan haasteet. Aikaviive on erityisen oleellista maankäytön vaihtoehtojen markkinoiden luomiseksi sekä toimien rahoituksen, vakaan toimintaympäristön ja siten elinkeinojen kannattavuuden takaamiseksi.

Toimien hyväksyttävyyden kannalta toimivat markkinat ovat oleellisia. Esimerkiksi heikkotuottoisten paksuturpeisten peltojen kosteikkoviljelylle on tuottajansa pidemmällä aikavälillä, jos ja kun markkinat ja rahoitus toimivat. MISU:ssa kuvattu kosteikkoviljely jää edelleen epäselväksi, mitä se käytännössä on ja/tai voisi olla?

Sosiaalisen hyväksyttävyyden ja oikeudenmukaisuuden kannalta MTK pitää tärkeänä, että lähtökohtina korostetaan maanomistajien erilaisten tavoitteiden ja arvojen sekä tiedon epävarmuuden huomioon ottamista. Luonnoksessa todetaan myös, että ilmastovaikutusten arviointi ja seuranta tulee saada yhteensopivaksi kasvihuonekaasuinventaarion kanssa. Tässä tutkimuksen rooli ja sen vahvistaminen käytännön oloista saadun mittausaineiston lisäämiseksi on keskeistä, minkä suunnitelma tunnistaa.

Hyväksyttävyyden ja oikeudenmukaisuuden kannalta niin ilmastolle kuin ihmiselle nykyiset arviointikriteerit kasvihuonekaasuinventaariossa eivät riitä, vaan kuten Ilmatieteen laitos lausuu maatalouden ilmastotoimien riittävydestä 11.2.2022, ”kansallista kasvihuonelaskentaa onkin kehitettävä niin, että toimien vaikutus näkyy inventaariossa luotettavasti” (<https://ym.fi/-/tutkimuslaitosten-arviot-taakanjakosektorin-ilmastotoimia-vahvistettava>).

Sivulla 65 esitetään maankäytön muutosmaksun valmistelua. MTK muistuttaa MTK:n ilmasto-ohjelman (2018) sanoitusta valmisteluun Hiilensidonnan kompensatiovelvoite otetaan käyttöön kaikille maankäyttömuotojen muutoksille. Kompensatiovelvoite porrastetaan sen mukaan, kuinka paljon hiilensidonta vähenee. Jos metsää raivataan pelloksi, joka edelleen sitoo hiiltä, kompensatiovelvoite on pienempi kuin jos metsä- tai maatalousalaa otetaan pysyvästi hiiltä sitomattomaan käyttöön eli esimerkiksi teollisuus-, tie tai asutusalueeksi (MTK:n ilmasto-ohjelman toimenpide 20, s. 12), jotta hyväksyttävyyys olisi mahdollisimman suuri toimijoiden keskuudessa.

MTK pitää turvepeltojen käytön tiekartan laadintaa oleellisena perustuen parhaillaan menossa olevien lukuisten Hiilestä kiinni -tutkimushankkeiden uusimpaan tietoon, mukaan lukien KHK-lohko-projekti (Ilmatieteen laitos ja LUKE), jossa kehitetään maaperäpäästöille tarkennetut päästökertoimet eri viljelytekniikoihin ja maalajeihin, sekä arvioidaan ilmastovaikutuksia satoisuuden suhteessa päästöihin (hyödyntäen mm. BIOHILA-hanketta).

MTK muistuttaa turve- ja multamaiden runsaista luontaisista typpivaroista ja siten peltoviljelyssä typpilannoituksen puolta vähempää tarvetta verrattuna kivennäismaihin, mikä on oleellista huoltovarmuuden ja typpilannoitteiden saatavuuden sekä energiatarpeen vuoksi.

MTK toteaa ilmasto-ohjelmassaan, että ilmastonmuutoksen sopeutumisen kärki on liiallisen märkyuden ja kuivuuden haittojen vähentämisessä, jotta kasvit kasvavat, sitovat hiiltä ja tuottavat biomassoja hiilineutraaliin yhteiskuntaan. Tässä yhteydessä MTK muistuttaa suunnitelmassa esitetyn kostea/märkäviljelyn realismista pellon kantavuusvaatimuksineen, lämpiämisineen lyhyessä kasvukaudessa sekä veden riittävydestä vettämiseen. Valuma-alue tarkastelu on siten oleellisen tärkeää, mikä on suunnitelmassa otettu huomioon.

Toimien toteuttamiskelpoisuuden edellytys on ”houkuttelevuus maanomistajille” (s. 96) siten, että ne ovat kustannustehokkaita, vaikuttavia, elinkeinoja vahvistavia ja maanomistajien kannalta hyväksyttäviä. Seuraavat kolme nostoa ovat tässä yhteydessä oleellisia:

- Ilmastoratkaisut maksavat. Ruuan ja puuntuotanto on varmistettava samalla kuin heikkotuottoisille maille tarjotaan muuta vapaaehtoisuuteen perustuvaa käyttöä, kuten eloperäisten maiden ennallistamista tai vettämistä.
- MTK vaatii laajaa rahoituspohjaa, jotta voimme toteuttaa ilmastotoimet elinkeinotoiminnassamme. Maankäytön ilmastoratkaisuilla on hintalappu eikä suunnitelmiin liittyvillä haasteilla saa olla lisäkustannuksilla viljelijöille tai metsänomistajille. Päinvastoin ilmastoratkaisuista on maksettava niiden tuottajille, maanomistajalle.
- Hallitusohjelmankin mukaisesti hallitus ei saa toimillaan aiheuttaa viljelijöille lisäkustannuksia ilman kompensatiota.

3. Muuta huomioitavaa suunnitelmaluonnoksesta.

- Maankäyttösektorin erityispiirteet on esitetty ytimekkäästi. Aineiden kierto ja yli viljelykiertojen ulottuvat tulkinnat tulisi vielä kiteyttää. Epävarmuutta ja luonnon prosessien dynaamisuuksia on käsitelty muuten hyvin. Samoin on nostettu kiitettävästi esiin maaperätutkimuksen tarve ja päästökertomien tarkennusten vaikutukset päästölaskentaan ja näiden mahdollisten muutosten vaikutukset kokonaiskuvaan (s. 18–20).

- Suomen maatalousmaan erityispiirteet mm. ojituksen tarpeellisuuden suhteen (s. 24) on todettu, mikä on tärkeää, jotta maa voi kasvaa ja sitoa biomassaan hiiltä fotosynteesissä. Sanat satoisuus, sadon määrä tai fotosynteesi kuitenkin puuttuvat suunnitelmasta, vaikka nämä ovat perusta maankäyttösektorin ilmastotoimille. Teknologian parantamiseen (s. 79 ja 85) olisi pitänyt kytkeä täsmäviljely ja digitalisaation luomat mahdollisuudet, joilla on keskeinen rooli tuottaa enemmän biomassaa vähemmällä päästöillä.
- Maatalouden toimintaympäristön kuvailussa (s. 24) on otettu esille pohjoisten tuotanto-olosuhteiden tuomat haasteet. Tähän MTK täydentää, että ankarat talviolosuhteet rajoittavat eteläisemmässä Euroopassa valtalajeina olevien syyskylvöisten kasvien viljelyä, jolloin niiden merkittävästi korkeampaa satopotentiaalia ei voida hyödyntää. Lisäksi ankaran talven jälkeen keväällä menetetään merkittävästi lämpösummaa ennen kuin kevätkylvöisten kasvien kylvö ja kasvuun lähtö on tapahtunut.
- Kappaleessa Maankäytön muutokset ja muu käyttö (s.33–35) tuodaan laajasti esille metsäkadon hillitsemisen keinoja. Kuitenkin maatalousmaan arvoa tuodaan esille ainoastaan kohdassa, jossa todetaan: ”Valtakunnalliset alueiden käytön tavoitteet linjaavat, että riittävän yhtenäisten pelto- ja metsäalueiden säilyttäminen on tärkeää biotalouden, huoltovarmuuden, maiseman ja luonnon monimuotoisuuden kannalta, ja että alueiden käytössä on tarpeen ottaa huomioon maa- ja metsätalouden kannalta toimivat ja riittävän yhtenäiset alueet.”. Lisäksi aiemmin tekstissä todetaan, että ”...asuin- ja liikekiinteistöjen kehittäminen aiheuttaa usein metsäkatoa, jolle se kohdistu viljelysmaalle tai rakentamista tehdä lisä- tai täydennysrakentamisena.”. Myös viljelysmaalle kohdistuva maankäytön muutos on haitallista. Tällöin maata poistuu mahdollisesti jo stabiiliksi peltoekosysteemiksi muotoutuneelta alalta, joka on tärkeää niin elinkeinon, huoltovarmuuden kuin hiilensidonnankin kannalta. Maan kehittyminen viljavaksi peltomaaksi vie vuosikymmeniä ja on vaatinut investointeja (kalkitus, ojitus, peruslannoitus) yli sukupolvien. Peltomaan siirtyminen muuhun käyttöön aiheuttaa myös painetta uuden peltomaan raivaamiseen.
- Sivulla 33 viitataan pellon käyttöön, missä tulisi olla kirjaus myös siitä, että maataloustuotannon edellytykset tulisi säilyttää koko maassa ilmaston, maaseudun elinvoiman ja huoltovarmuuden (sääriskit, eläin- ja kasvitaudit jne.) vuoksi. MTK muistuttaa, että hajautettu maataloustuotanto ja sitä kautta olemassa olevan tuotantopotentiaalın (=pellon) hyödyntäminen vähentää tarvetta pellon raivaukseen. Pellonraivauksen määrä (alle 5000 ha vuodessa) olisi syytä tarkentaa MISU:ssa ja ottaa huomioon myös viljelystä poistuvan pellon määrä. Viljelystä poistuvan pellon osuus tulisi olla mukana myös s. 64 tarkasteluissa. Lisäksi MTK muistuttaa erilaisista mahdollisuuksista tilusrakenteen kehittämiseksi eri puolella Suomea.
- Sivulla 34 viitataan paksuturpeisiin peltoihin ja turvekerrokseen > 20 cm, mikä herättää kysymyksen mitä määritelmää on käytetty.
- Kuten todetaan sivulla 35, ”Biomassojen käytön kestävyys ja käytettävyyys ovat kestävän biotalouden edellytyksiä”, mutta myös pohja huoltovarmuudelle. MTK muistuttaa, että resurssitehokkuus, maan kasvukunto ja satoisuus ovat tässä yhteisiä avaintekijöitä niin pelloilla kuin

metsissä. Huoltovarmuus on ruokaturvaa, mutta myös ravinneturvaa. Ilman kasvinravinteita ei ole ruuantuotantoa eikä kasvin kasvua, mikä olisi ollut syytä myös todeta. Maan kasvipeitteisyys on oleellista niin pelloilla kuin metsissä samoin kuin maan kasvukunto ja vesitalouden hallinta ilmastonmuutokseen sopeutumisessa. Nykyinen luonnos painottaa liikaa metsien kasvun roolia suhteessa peltomaan tuottavuuden mahdollisuuksiin, joita suunnitelma ei riittävästi tunnista. Kapea-alaisuudesta tulisi jatkossa laajentaa ja tasapuolistaa, jotta sekä maa- että metsätalous voivat osoittaa ilmastotoimensa. ”Infrastruktuurin ja rakentamisen yhteiskunnalliset hyödyt”, MTK muistuttaa, että samalla tavoin tulisi tunnistaa myös peltojen yhteiskunnalliset hyödyt ruoan tuotannossa ja hiilen sidonnassa sekä sitä kautta huoltovarmuudessa. Pellon maankäyttö on mitä suurimmassa määrin maatalouden tuottamaa yhteiskunnallista hyötyä, elinvoimaa meille kaikille.

- Maatalouden päästövähennystavoitteeseen liittyen tuodaan esille, että hallitus sopi 16.12.2021 maatalouden päästövähennystavoitteeksi 29 % (4,6 miljoonaa tonnia hiilidioksidiekvivalentteina) vuoteen 2035 mennessä verrattuna vuoden 2019 tasoon (s. 59), kuten myös Maatalouden ilmastotiekartan (Lehtonen ym. 2020) WAM1-skenaariossa. Tulee kuitenkin huomata, että Maatalouden ilmastotiekartan 29 % päästövähennys koostui puoliksi päästöjen vähenemästä ja puoliksi maaperän hiilensidonnassa lisääntymisestä. On tärkeää, että maataloustoiminnassa tapahtuva pitkäaikainen hiilen sitoutuminen maaperään huomioidaan kokonaisuudessaan.
- Skenaarioissa (s.56–57) tulee ottaa tarkasteluun, miten Ukrainan sodan aiheuttama muutos metsäteollisuustuotteiden markkinoihin ja puumarkkinoihin vaikuttaa mm. skenaarioissa käytettyihin arvioihin metsäteollisuuden puunkäyttömääristä ja näin kotimaisiin hakkuisiin. Luvussa 8, jossa kuvataan mm. epävarmuuksia, tulisi tarkemmin arvioida muuttuneen tilanteen vaikutusta toimenpiteiden potentiaaliin ja myös skenaarioiden pohjaoletuksiin.
- Skenaarioiden oletus, että taimikoiden hoito tehdään aina, kun sille on tarve, ei ole realistinen. Tulisikin tarkastella, mikä vaikutus olisi sillä, jos nykyinen taimikonhoitotaso jatkuisi. Oletus antaa liian positiivisen kuvan nykytilanteesta. Jotta suunnitelmaluonnoksessa asetetut tavoitteet olisi mahdollista saavuttaa, taimikonhoidon ja aktiivisen metsänhoidon kannusteet tulee sisällyttää toimenpiteisiin.
- Joutoalueiden määräaikaista metsitystukijärjestelmää (s. 66) tulee jatkaa. Tähän mennessä saatujen kokemusten perusteella lakiin sisältyy kuitenkin muutos- ja selkeyttämistarpeita. Lain toimivuudesta tulee tehdä huolellinen, maanomistajien ja muiden alan toimijoiden kokemukset huomioiva arvio, jonka mukaisesti tulee tehdä tarpeelliset muutokset ennen jatkoa.
- Sivuilla 74–75 esille tuodut suometsien ilmastokestävän hoidon ja käytön toimenpiteet vastaavat METKA-työryhmän esitystä ja ovat kannatettavia. Ohjauskeinoihin tulisi lisätä tietopohjan parantaminen suometsien hoidossa sekä tietotuotteiden kehittäminen alan toimijoiden ja maanomistajien käyttöön.

- Kivennäismaiden kasvatuslannoituksen (s. 80) ohjauskeinoihin on lisättävä hidasliukoisten lannoitteiden kehittäminen ja saatavuuden lisääminen. Hidasliukoisten lannoitteiden avulla voidaan vähentää mahdollisia kielteisiä ympäristövaikutuksia. Kasvatuslannoitukseen liittyen tulisi esittää arvio, miten ja kuinka kauan Ukrainan sota vaikuttaa typpilannoitteiden saatavuuteen.
- Säästöpuiden ja lahopuiden hiilivarastoa lisäävä vaikutus tuodaan esille toimenpiteissä (s. 81). Tässä yhteydessä tulisi mainita myös metsätalouden ympäristötuki ja mahdollisuus aiheutuneiden tulonmenetysten ja kustannusten korvaamisen lisäksi niin sanottuun kannustepalkkioon, jota voitaisiin maksaa esimerkiksi kohteelle jäävän runsaan kuolleen tai elävän säästöpuun perusteella.
- Lisäksi MTK huomauttaa, että toimenpidelistasta puuttuu kokonaan hirvieläintuhojen vähentäminen hirvieläinkantoja säätelemällä. Tavoitteeksi on asetettu resilienssin ja metsien monimuotoisuuden lisääminen mm. lehtipuustoa ja sekapuustoisuutta lisäämällä sekä kuusen viljelypinta-alaa rajoittamalla. Tämä ei onnistu, ellei hirvieläinkantaa pystytä rajoittamaan.
- Lopuksi MTK huomauttaa, että viittaukset MTK:n Lukelta tilaamaan Maatalouden ilmastotiekarttaan tulee muokata viittausohjeiden ja tekijöiden mukaiseksi. Sivulla 13 lukee: ”Maankäyttösektorin osalta merkittävimmät tiekartat olivat maatalouden tiekartta (MTK, SLC) ...”, kun tulisi olla: Maatalouden ilmastotiekartta (Lehtonen ym. 2020) tai maatalouden tiekartta (Lehtonen ym. 2020). Myös sivulla 86 on kirjoitettu, että MTK olisi laatinut tiekartan, vaikka MTK on tilannut sen Lukelta.

Pietola Liisa

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry - Ympäristöjohtaja